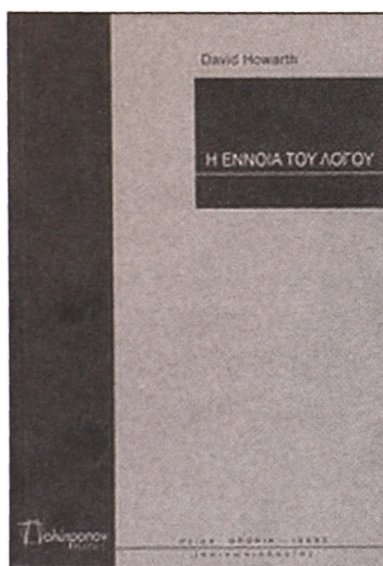

ψυχανάλυσης (Θ. Τζαβάρας), η λακανική έννοια του πραγματικού οριοθετείται ως ο χώρος του μη αναπαραστάσιμου (Μ. Μπούρα), ενώ διερευνώνται οι ασυνείδητες διεργασίες της πρόσληψης σε μια έρευνα πεδίου με παιδιά (Ο. Κωνσταντινίδου-Σέμογλου). Στην κατακλείδα του τόμου, ένα κείμενο για το ζήτημα αν υπάρχουν γονίδια για τη γλώσσα (Η. Κούβελας) επαναβεβαιώνει την ανάγκη νηφάλιων, αντιαυτονομιστικών προσεγγίσεων στις νευροεπιστήμες.

Η γλωσσολογία του Χριστίδη ασφαλώς δομεί μια περιοχή συστημάτων νοηματοδότησης με δυνατότητες ανοιχτές σε περαιτέρω διερευνήσεις. Και ο καλύτερος φόρος τιμής θα ήταν η δέσμευση στα προτάγματά του, ο –υπερεγωτικός– διάλογος με το αξιακό του πλαίσιο, όχι μόνο για τη συνεχή αναζήτηση του νοήματος, της συγκρότησης του κοινωνικού υποκειμένου, της συνείδησης και του ασυνείδητου, αλλά και για την τροφοδότηση της πολιτικής και, κυρίως, της εκπαιδευτικής πράξης, εκεί δηλαδή ακριβώς που τα ιδεολογήματα γύρω από τη γλώσσα βρίσκουν έδαφος για την πληθωριστική αναπαραγωγή τους, με τις πασίγνωστες ολέθριες συνέπειές τους. Διερεύνηση που θα αποτελέσει εκέγγυο ότι η απουσία του Χριστίδη δεν θα σηματοδοτήσει και το τέλος του μελήματός του.

Για το βιβλίο

David Howarth, *Η έννοια του λόγου*, μτφρ. Σοφία Κανασούτη, επιμ. Γιάννης Σταυρακάκης, Πολύτροπον, Αθήνα 2008, 217 σ.

Κώστας Περεζούς

Στο βιβλίο *Η έννοια του λόγου* (όπου ο λόγος είναι μετάφραση του *discourse*) ο David Howarth πραγματεύεται την ολοένα και αυξανόμενη επίδραση της ρηματικής

Ο Κώστας Περεζούς είναι διδάκτορας του Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

(discursive) κατεύθυνσης στη σύγχρονη πολιτική και κοινωνική θεωρία. Ο Howarth δεν επιχειρεί μια οιονεί «ουδέτερη» εξιστόρηση της επέκτασης του πεδίου του λόγου στις επιστήμες του ανθρώπου, αν και δεν λείπουν οι αναγκαίες παιδαγωγικά επισκοπήσεις του πεδίου αυτού στην ευρύτητά του, αλλά τοποθετεί τον εαυτό του στο παράδειγμα της θεωρίας των Laclau και Mouffe και προτείνει μια γενεαλογία της συγκεκριμένης έννοιας του λόγου, η οποία όντως είναι μια από τις συνεπέστερες και δημοφιλέστερες στη σύγχρονη πολιτικο-κοινωνική θεωρία. Πρόκειται, λοιπόν, για ένα «στρατευμένο» βιβλίο που επιχειρεί αφενός να καταδείξει τις θεωρητικές καταβολές και παραδοχές της θεωρίας των Laclau και Mouffe και αφετέρου να υπερασπιστεί τη χρησιμότητα της μεθοδολογίας της ανάλυσης λόγου εν γένει στις κοινωνικές επιστήμες.

Ο Howarth διαχωρίζει το παράδειγμα της ανάλυσης λόγου που πρεσβεύει από ρεαλιστικές (θετικιστικές και εμπειριστικές) προσεγγίσεις, οι οποίες αντιμετωπίζουν τον λόγο ως ένδυμα ή «γνωστικό πλαίσιο» ανεξάρτητων αντικειμενικών οντοτήτων, από μαρξιστικές αναλύσεις που θεωρούν τον λόγο ως απλό εποικοδομημα αντιφατικών οικονομικών διαδικασιών παραγωγής και αναπαραγωγής, καθώς και από την «κριτική ανάλυση λόγου» του Fairclough, η οποία εστιάζει στη χρήση του λόγου ως μέσο παραπλάνησης και καταπίεσης. Σύμφωνα με τη μεταδομιστική και μεταμαρξιστική θεώρηση των Laclau και Mouffe «οι λόγοι συγκροτούν συμβολικά συστήματα και κοινωνικές τάξεις (orders), ενώ αποστολή της ανάλυσης λόγου είναι να εξετάσει την ιστορική και πολιτική τους κατασκευή και λειτουργία» (σ. 16).

Αυτή η θεωρία λόγου συνδέεται ως προς τις καταβολές της με τρεις τουλάχιστον διανοητικές παραδόσεις. Εκείνη του δομισμού που είχε ως αφετηρία το γλωσσολογικό μοντέλο του Saussure και τις παρεμβάσεις των Jakobson και Hjelmslev, και το οποίο αργότερα επεκτάθηκε εκτός γλωσσολογίας με το έργο των Lévi-Strauss, Lacan, Althusser και Barthes. Η ερμηνευτική (Heidegger, Wittgenstein, Charles Taylor, Peter Winch), ως έρευνα των συμβάσεων και κανόνων που δομούν την παραγωγή νοήματος, αποτελεί τη δεύτερη θεωρητική παράδοση, ενώ ο μαρξισμός των Gramsci, Althusser και Pêcheux, με τον απεγκλωβισμό του λόγου και της ιδεολογίας από τις συνήθειες αναγωγιστικές και ουσιοκρατικές μαρξιστικές ερμηνείες, δίνουν στη θεωρία λόγου των Laclau και Mouffe το πολιτικό και κριτικό της στίγμα.

Η δομιστική μέθοδος του Saussure, η έμφαση στη σχέση μεταξύ στοιχείων, η δυνατότητα μεταθέσεων και αντικαταστάσεων των στοιχείων μεταξύ τους και η διερεύνηση των υπαρκτών τους σχέσεων (σ. 32-33), αποτελεί τη θεωρητική αφετηρία του Howarth (κεφ. 1). Αφού αναλύει σύντομα τις βασικές θέσεις του Saussure, παρουσιάζει την επέκταση του δομιστικού γλωσσολογικού μοντέλου στο μύθο και τον τοτεμισμό από τον Lévi-Strauss. Τα όρια του Saussure και οι παραδοξότητες του Lévi-Strauss μας οδηγούν στην παρουσίαση των θέσεων του μεταδομισμού, της αποδόμησης και του επιχειρήματος της κειμενικότητας (κεφ. 2). Η έννοια της κλειστής δομής που συναντάμε στον Saussure και τον Lévi-Strauss ανοίγεται μέσω των αποδομητικών εννοιών του αρχι-ίχνους, της διαφοράς (*différance*) και της επαναληψιμότητας (*iterability*) του Derrida. Στο τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο αντίστοιχα, ο Howarth παρουσιάζει τον αρχαιολογικό και γενεαλογικό προβληματισμό του Foucault. Η υπογράμμιση του συστατικού ρόλου των ρηματικών πρακτικών στο έργο του Foucault, η διερεύνηση των ιστορικών όρων ύπαρξης αντικειμένων και ρηματικών σχηματισμών, οι κανονικότητες και οι πραγματικές σχέσεις συμβάντων του λόγου, έδωσαν στο λόγο μια αυταξία και θεμελιακότητα, η οποία δεν ήταν συνηθισμένη στις κοινωνικές επιστήμες. Η σύνδεση αυτών των ρηματικών πρακτικών με σχέσεις εξουσίας (που έλειπε από το αρχαιολογικό μοντέλο), η διαπλοκή εξουσίας/γνώσης και η ανάπτυξη καινοτόμων εννοιών για αυτήν την διαπλοκή (όπως «βιοεξουσία», «κυβερνοτροπία»-«governmentality», κ.ά.) στο ύστερο έργο του Foucault ανοίγουν τον λόγο σε ολόκληρο το πλέγμα των κοινωνικο-πολιτικών σχέσεων.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα όρια της θεωρίας της ιδεολογίας στη μαρξιστική παράδοση (κεφ. 5), υπενθυμίζοντας την αναγωγιστική αντιμετώπιση του κλασικού μαρξισμού και την ανανέωση του ενδιαφέροντος για την ιδεολογία καθαυτή που έφερε το έργο του Gramsci, του Althusser και του Pêcheux, για να καταλήξουμε στο μεταμαρξιστικό πρόγραμμα των Laclau και Mouffe (κεφ. 6). Ο Howarth παρουσιάζει την έννοια του λόγου στη συγκεκριμένη θεωρία, τονίζοντας ότι ο λόγος περιλαμβάνει το σύνολο της ανθρώπινης πραγματικότητας (δηλαδή δεν υπάρχει εξω-ρηματικό, όπως στον Foucault), κάτι που δεν σημαίνει όμως ότι τα αντικείμενα δεν υπάρχουν εκτός λόγου: «Αυτό που αρνούνται είναι ότι τα αντικείμενα έχουν “εξω-ρηματικό” νόημα, και είναι βέβαια το νόημα που παίζει

κεντρικό ρόλο στην προσέγγισή τους» (σ. 149). Η θεωρία των Laclau και Mouffe δίνει προτεραιότητα στην πολιτική διάσταση, προκρίνοντας έννοιες όπως αυτές του ανταγωνισμού, της υποκειμενικότητας και δράσης και της ηγεμονίας. Οι κοινωνικοί ανταγωνισμοί, εκλαμβάνονται ως αδυναμία των υποκειμένων να πραγματώσουν την ταυτότητά τους, αναλύονται με το γλωσσολογικό μοντέλο της ισοδυναμίας, όπου διαφορετικές/διαφορικές ταυτότητες αρθρώνονται ως ισοδύναμες μεταξύ τους μέσω της κατασκευής μιας κοινής αρνητικής ταυτότητας που τις απειλεί. Αντίθετα, η λογική της διαφοράς σπάει την αρνητικότητα του ανταγωνισμού και τη διαίρεση του κοινωνικού χώρου σε δύο αντιτιθέμενους πόλους, τονίζοντας τις διαφορές και ενσωματώνοντας τα ανταγωνιστικά στοιχεία σε μια κοινή ρηματική τάξη (order), όπου καθένα έχει τη θέση του.

Το κλασικό δομιστικό μοντέλο, επεκτεινόμενο στην κοινωνική θεωρία, δίνει στους δρώντες συγκεκριμένες υποκειμενικές θέσεις που τους επιβάλλει η δομή. Είναι όμως ακριβώς η αδυναμία της δομής να δώσει μια πλήρη ταυτότητα στα υποκείμενα που αναγκάζει τα τελευταία να δράσουν για να επιτύχουν μια ταυτότητα, μέσω της διαδικασίας της ταύτισης με πολιτικο-κοινωνικά προτάγματα (πολιτική μετάφραση της κριτικής της κλειστής δομής από τον μεταδομισμό και την αποδόμηση). Εδώ υπεισέρχεται και η, αποκαθαρμένη από τα τελευταία ουσιοκρατικά στοιχεία, γκραμσιανή έννοια της ηγεμονίας. Η συνάρθρωση διαφορετικών ταυτοτήτων σε ένα κοινό πρόταγμα, το οποίο τις μετασχηματίζει, και η δημιουργία νέων αξιών πραγμάτων από στοιχεία που συνυψάζονται με έναν μη-αναγκαίο, ενδεχομενικό τρόπο, αποτελεί την ηγεμονική λογική που δομεί την πολιτικο-κοινωνική πραγματικότητα.

Ο Howarth, έπειτα, παρουσιάζει μια κριτική από κριτικές που έχουν υποστηριχθεί ενάντια στη θεωρία των Laclau και Mouffe, καθώς και ορισμένες δικές του κριτικές παρατηρήσεις, και προχωρά στην παρουσίαση της μεθοδολογίας και των χρήσεων αυτής της θεωρίας λόγου (κεφ. 7). Το κεφάλαιο ξεκινά επαναλαμβάνοντας μια κριτική του νατουραλισμού από ερμηνευτικές παραδόσεις και συζητώντας ζητήματα αλήθειας/ψεύδους και εξήγησης/κατανόησης στις κοινωνικές επιστήμες εν γένει. Περνώντας στις στρατηγικές έρευνας της συγκεκριμένης θεωρίας λόγου, ο Howarth τονίζει ότι «δεν υπάρχουν καθαρά αλγοριθμικές μέθοδοι και διαδικασίες στην κοινωνικοεπικοινωνιακή έρευνα» (σ. 186) και ότι «δεν

υπάρχει μία μόνο μέθοδος ανάλυσης λόγου, αλλά μάλλον είναι αριθμός από διαφορετικούς τύπους έρευνας που ταιριάζουν στην κοινωνική οντολογία της θεωρίας του λόγου» (σ. 187). Ωστόσο, προσδιορίζει δύο περιοχές έρευνας που απαιτούν προσοχή σύμφωνα με τις επιταγές της θεωρίας του λόγου: «η διαμόρφωση και διάλυση των πολιτικών ταυτοτήτων και η ανάλυση των ηγεμονικών πρακτικών που επιχειρούν να παράγουν κοινωνικούς μύθους και συλλογικά φαντασιακά» (σ. 190).

Έχοντας παρουσιάσει συνοπτικά τα κύρια μέρη του βιβλίου του Howarth θα προχωρήσουμε σε ορισμένες κριτικές παρατηρήσεις. Η πρώτη αφορά την επιλογή των θεωρητικών παραδόσεων που παρουσιάζονται ως γενεαλογία της θεωρίας λόγου των Laclau και Mouffe. Μία εμφανής «παράλειψη» είναι η απουσία της συμβολής της καθαυτό σημειολογικής προβληματικής, η οποία αναμφισβήτητα έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επέκταση του μοντέλου του Saussure στην κοινωνική πραγματικότητα, και ιδιαίτερα εκείνης του Barthes, ο οποίος ασχολήθηκε ρητά και με ζητήματα ιδεολογίας. Αυτή η επιλογή είναι βέβαιο ότι δεν στηρίζεται σε άγνοια, ίσως και να δικαιολογείται κάπως εξαιτίας του σχετικά παρωχημένου πια status της σημειολογικής προβληματικής, τουλάχιστον στις κοινωνικές επιστήμες. Αντιθέτως, η επίδραση του Foucault, στον οποίο αφιερώνονται δύο κεφάλαια, είναι αδιάλειπτη. Όμως η επιλογή του Foucault, ως τμήματος της γενεαλογικής αφήγησης της θεωρίας των Laclau και Mouffe, είναι αρκετά αμφισβητήσιμη, καθώς ο Foucault όχι μόνο διέκρινε το ρηματικό από το εξω-ρηματικό, αλλά και οι θεωρίες του δεν εντάσσονται στη γλωσσολογική προβληματική του Saussure αναφορικά με το σημείο, εντός της οποίας ξεκάθαρα τοποθετούνται οι Laclau και Mouffe. Στο βαθμό βέβαια, που ο Howarth επεκτείνεται, για παιδαγωγικούς λόγους, και σε μια γενική ανασκόπηση των θεωριών λόγου, τότε αναμφίβολα η ανάλυση του έργου του Foucault έχει τη θέση της, αλλά όχι ως «πρόγονος» της θεωρίας των Laclau και Mouffe. Από την άλλη, η λακανική προβληματική, η οποία εκκινά και αυτή από τη γλωσσολογική θεωρία του Saussure, δεν αναφέρεται ως επίδραση στη θεωρία των Laclau και Mouffe, ενώ είναι πασίγνωστος και ο διαρκής διάλογος με τον Žižek, αλλά και η σημαντική ενασχόληση του Laclau με την λακανική ψυχανάλυση –ιδίως στο πρόσφατο έργο του, το οποίο όμως σε μεγάλο βαθμό ακολούθησε χρονικά την πρώτη (αγγλική) δημοσίευση του βιβλίου του Howarth. Τέλος, ενώ στις παραδόσεις από

τις οποίες αντλεί η συγκεκριμένη θεωρία λόγου αναφέρεται η ερμηνευτική, που θα λέγαμε ότι έχει επηρεάσει σε πολύ γενικές γραμμές τη θεωρία των Laclau και Mouffe (όχι δηλαδή περισσότερο ίσως από την φιλοσοφία της επιστήμης του Kuhn ή την κοινωνική ανθρωπολογία), δεν αναφέρεται η προβληματική της κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας, στην οποία ασφαλώς εντάσσεται και η εν λόγω θεωρία ως επιχείρημα περί ρηματικής κατασκευής της πραγματικότητας.

Μια δεύτερη σημαντική ένστασή μας αφορά την προσπάθεια του Howarth να παρουσιάσει την μεθοδολογία της ανάλυσης λόγου. Ενώ αναμένουμε στο τελευταίο κεφάλαιο να δούμε τα μεθοδολογικά εργαλεία της συγκεκριμένης θεωρίας, εκεί συναντάμε περισσότερο αρνητικές διατυπώσεις του τι δεν κάνει η ανάλυση λόγου, παρά θετικές υποδείξεις, δηλαδή «μεθοδολογία». Ενώ ο Howarth επικρίνει τον Laclau ότι δίνει υπερβολική έμφαση στην «οντολογική» διάσταση έναντι της «οντικής» (σ. 166) και ο ίδιος κινείται σε ένα επίσης πολύ αφαιρετικό επίπεδο και μάλιστα, σε ένα κεφάλαιο αφιερωμένο στη μεθοδολογία. Αναφέρονται συνοπτικά τρεις αναλύσεις που χρησιμοποιούν την ανάλυση λόγου (η ανάλυση της σύγκρουσης της Βοσνίας και της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας του David Campbell, η ανάλυση του θατσερικού λόγου από την Anne Marie Smith και η ανάλυση του λόγου του απαρτχάιντ από την Aletta Norval), ωστόσο πέραν της γενικής έμφασης στο λόγο που μοιράζονται και οι τρεις αναλύσεις δεν βλέπουμε να παρουσιάζεται κάποιος κοινός τρόπος διενέργειας έρευνας. Ούτε η χρήση γλωσσολογικών εργαλείων, όπως η λογική της συνάρθρωσης ή της διαφοράς/ισοδυναμίας, αποτελεί κάποια μεθοδολογία που μπορεί να κατευθύνει τον επίδοξο αναλυτή λόγου. Ο Howarth έχει συναίσθηση αυτών των προβλημάτων/προβληματισμών, για αυτό και τονίζει ότι δεν υπάρχει κάποιος δεδομένος «τυφλοσούρτης» και ότι οι έννοιες που εφαρμόζει ο αναλυτής λόγου στην εμπειρική πραγματικότητα μπορεί να τροποποιηθούν από το ίδιο το υλικό που μελετά (σ. 194). Η δυσκολία του Howarth βρίσκεται στην προσπάθειά του να συνάγει μια μεθοδολογία για την πραγματοποίηση εμπειρικής κοινωνικής έρευνας από θεωρητικά προγράμματα που αρνούνται ότι τα ίδια αποτελούν «μεθοδολογίες» (όπως η αποδόμηση του Derrida).

Πολύ προσεγγμένη η ελληνική έκδοση του βιβλίου, με ελληνικά που ρέουν αβίαστα (κάτι καθόλου εύκολο σε βιβλία που πραγ-

ματεύονται τόσο δύσκολα θεωρητικά κείμενα) και με έγκυρες μεταφράσεις δύσκολων όρων της σύγχρονης θεωρίας (οι οποίοι αναφέρονται εντός παρενθέσεως και στο πρωτότυπο ώστε να μπορούν να υπάρχουν και ενστάσεις). Πρόκειται για το μοναδικό ίσως εισαγωγικό –αλλά όχι απλουστευτικό– εγχειρίδιο που κυκλοφορεί για την θεωρία και την ανάλυση λόγου στα ελληνικά και που καλύπτει τόσο την ρηματική προσέγγιση του Laclau και της Mouffe στην κοινωνική και πολιτική ανάλυση όσο και το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο αυτή αναπτύχθηκε, δίνοντας παράλληλα στον αμήτο αναγνώστη, τον φοιτητή, αλλά και σε κάθε ερευνητή την δυνατότητα να προσανατολιστεί αποτελεσματικά σε ένα σύνθετο αλλά δυναμικό πεδίο του σύγχρονου στοχασμού.

Για το βιβλίο

Scott Lash και Celia Lury, *Global Culture Industry*, Polity Press, Cambridge 2007, 240 σ.

Νίκος Μπουμπάρης

To Adorno and Beyond!

Ο τίτλος του βιβλίου *Παγκόσμια Πολιτιστική Βιομηχανία* μάς προκαλεί εκ πρώτης αρνητικούς συνειρμούς. Ανακαλώντας την εισαγωγή και θεώρηση του όρου «πολιτιστική βιομηχανία» από τους Adorno και Horkheimer, το μυαλό μας δημιουργεί δυστοπικές εικόνες ολικής επικράτησης της αγοράς στη πολιτισμική δημιουργία μέσα από τη διάχυση ομοιογενών πολιτιστικών κατασκευασμάτων που επιβάλλονται σε παγκόσμιο πλέον επίπεδο. Οι συγγραφείς δεν διαφωνούν με την αντορνική ανάλυση των διαδικασιών μετατροπής της

Ο Νίκος Μπουμπάρης διδάσκει στο Τμήμα Πολιτισμικής Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

κουλτούρας σε μηχανισμό ελέγχου υπό το πνεύμα του εργαλειοκού ορθολογισμού της καπιταλιστικής παραγωγής. Το κεντρικό μοτίβο μάλιστα της σκέψης τους για την κυκλοφορία των αντικειμένων μπορεί να ιδωθεί, με μία έννοια, ως αντανάκλαση της προσφιλούς στον Adorno ιδέας της «πραγματοποίησης» (reification), δηλαδή της απόδοσης ανθρωπίνων ιδιοτήτων στα αντικείμενα-εμπορεύματα μέσω των ανταλλακτικών σχέσεων και αντίστροφα της μετατροπής των ανθρώπινων σχέσεων σε ανταλλάξιμα προϊόντα. Αυτό ωστόσο που προβάλλουν, ήδη από την εισαγωγή του βιβλίου, είναι ότι από την εποχή του Adorno μέχρι σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει σημαντικά.

Σήμερα η κουλτούρα δεν βρίσκεται στην υπερδομή (superstructure) αλλά στις υποδομές (infrastructure) της κοινωνικής οργάνωσης. Συνεπώς η σύγχρονη πολιτιστική βιομηχανία δεν αναπτύσσεται μόνο μέσω της εκβιομηχάνισης της κουλτούρας αλλά και μέσα από την πολιτισμοποίηση της οικονομίας. Καθώς λοιπόν, τα προϊόντα της γενικευμένης πολιτιστικής οικονομίας γίνονται ολοένα και περισσότερο πληροφοριακά, η εργασία στρέφεται στην παραγωγή εμπειριών και γνώσης και η ιδιοκτησία διεκδικείται με όρους πνευματικής πατρότητας, ο τρόπος εμπλοκής μας με τα πράγματα δεν γίνεται μόνο στο επίπεδο της ιδεολογίας και της αναπαράστασης αλλά αναπτύσσεται κυρίως μέσα από τους τρόπους χρήσης και επεξεργασίας των υλικών μορφών τους. Το νόημα δεν ενδημεί μόνο στην ερμηνεία του περιεχομένου αλλά στις επιτελεστικές πρακτικές που αναπτύσσονται κατά την υλοποίησή του, συχνά ως υπερβολή του συμβολικού που εξέρχεται άμεσα και ενίοτε βίαια στην «έρημο του πραγματικού». Έτσι η παραγωγή, η αξία και η κυκλοφορία των πολιτιστικών προϊόντων δεν είναι δομικά προκαθορισμένες αλλά σχεδιασμένες έτσι ώστε να ευνοούν την τυχειότητα. Με άλλα λόγια, η καπιταλιστική ανάπτυξη στη σύγχρονη πολιτιστική βιομηχανία δεν επιτυγχάνεται με τη μαζική αναπαραγωγή ομοιογενών ταυτοτήτων στα πολιτιστικά προϊόντα που τυποποιείται στο στάδιο της παραγωγής και ολοκληρώνεται στο στάδιο της κατανάλωσης. Στην παγκόσμια πολιτιστική βιομηχανία τα πράγματα αποκτούν αξία καθώς μετασχηματίζονται μέσα από τη διαρκή κίνησή τους σε πολλαπλούς χώρους και χρόνους. Στο περιβάλλον αυτό τα πολιτιστικά προϊόντα αποκτούν ιδιότυπες οργανικές μορφές ζωής, αναπτύσσουν μια μορφή φουκωϊκής βιο-δυναμικής μέσω της οποίας αναπαράγεται παραγωγικά και η

εξουσία. Έτσι, η πολιτιστική παραγωγή δεν εδράζεται στην ανταλλακτική αξία των πολιτιστικών εμπορευμάτων αλλά στην αφηρημένη σημειωτική/εννοιολογική αξία των brands τα οποία παράγουν αυτο-τροποποιούμενα και διασυνδέουν μια σειρά από προϊόντα.

Η τάση για οργανική παραγωγή διαφόρων παρά η εγκαθίδρυση της μηχανιστικής αναπαραγωγής ομοιογενών πολιτιστικών εμπορευμάτων αποτελεί την κομβική διάκριση της σύγχρονης παγκόσμιας πολιτιστικής βιομηχανίας από την αντίστοιχη πολιτιστική βιομηχανία της εποχής του Adorno. Η διαφοροποίηση αυτή αποτελεί το βασικό μοτίβο ανάπτυξης των κεφαλαίων του βιβλίου στα οποία παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα μακροχρόνιας έρευνας σε επτά συνολικά παγκοσμιοποιημένα (αν και βρετανοκεντρικά κατά βάση στην επιλογή τους) πολιτισμικά αντικείμενα τα οποία ενσαρκώνουν την εκβιομηχάνιση της κουλτούρας (Wallace & Gromit, Toy Story, Young British Artists, Train-spotting) και την πολιτισμοποίηση της οικονομίας (Nike, Swatch, Euro 1996). Οι συγγραφείς δεν μελετούν την πολιτιστική παραγωγή των παραπάνω αντικειμένων εστιάζοντας σε σταθερές ή κορυφαίες στιγμές του κλασικού μοντέλου «παραγωγή-διανομή-κατανάλωση» ούτε αναλύουν κριτικά δυαδικά σχήματα του τύπου εσωτερικό-εξωτερικό, παγκόσμιο-τοπικό. Αντ' αυτού «ακολουθούν τα αντικείμενα» (following the objects), δηλαδή καταγράφουν τις διαδρομές, τους μετασχηματισμούς και τις σχέσεις των αντικειμένων με το περιβάλλον, παράγοντας όχι μόνο μια πολυ-τοπική εθνογραφία αλλά όπως προτείνουν μια τοπολογία ή χαρτολογία (cartology) κίνησης.

Στο πλαίσιο της παρούσης βιβλιοπαρουσίασης θα εστιάσουμε σε δύο κομβικά ζεύγη διεργασιών που χαρακτηρίζουν την τοπολογία κίνησης των υπό μελέτη αντικειμένων. Το πρώτο αφορά στις οργανωσιακές διεργασίες μετασχηματισμού του προϊόντος μέσα από την κίνησή του με όρους μετάφρασης (translation) και μεταστροφής (transposition). Κατά τη μετάφραση το αντικείμενο μετασχηματίζεται κινούμενο μέσα σε σχετικά σταθερές επικράτειες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαδρομή του Trainspotting από μυθιστόρημα σε κινηματογραφική ταινία, αφίσα, soundtrack, διάφορα προϊόντα προώθησης, θεατρικό έργο, κ.ά. Στην περίπτωση αυτή διατηρείται εν πολλοίς η συνοχή στο περιεχόμενο στην αισθητική και στο λόγο του αντικειμένου. Αν στη μετάφραση αναπτύσσεται μια γραμμική